Gaaâ€™ilaa Islaamaa-Lakk.3.1

Description

Muharramaat-(Dubartoota Fuudhun Haraama taâ€™an)-kutaa-1
Akkuma kutaa darbee keessatti jenne gaaâ€™illi funyoo cimaa dhiiraa fi dubartii walitti hidhuudha. Garuu funyoon gaaâ€™ilaa kuni dubartii fi dhiira hunda walitti hin hidhu. Kana jechuun dubartoonni hundi dhiira hundaaf niiti hin taâ€™an. Dubartoota keessaa dhiira irratti fuudhun haraama (dhoowwaa) kan taâ€™antu jiru. Tarii ummanni Oromoo harki caalu gosaan waan wal fuudhaniif dubartoonni isaan fuudhan haraama taâ€™uu irraa fagaachu dandaâ€™u. Oromoo Arsii biratti gosa tokko keessatti namoonni wal hin fuudhan. Fakkeenyaf, gosti Garjeeda jedhamtu keessatti dhiirri Garjeeda taâ€™ee fi dubartiin Garjeeda taatee wal hin fuudhan.

Garuu yeroo ammaa, akkuma namoonni gara magaalotaatti godaananiin, gosa ofii dagachaa jiru. Kanaafu, gosaan wal fuudhun yeroo keessa ni dagatamaa jechuudha. Nuti dhaloonni ammaa wanti nurraa eeggamu shariâ€™aa (seera) Rabbii (subhaanahu wa taâ€™aalaa) beekne jireenya keessatti hojii irra oolchudha. Wanti abbootin keenya hojjatan shariâ€™aa waliin yoo deeme, suni tole, ni hordofna. Taâ€™uu baannan, abbooti keenya akkeessun shariâ€™aa faalleessu hin qabnu. Wanta Rabbiin haraamaa hin goone, haraamaa jechuun zulmii (miidhaa) guddaa waan taâ€™eef. Mee harâ€™a dubartoota nurratti fuudhun haraama taâ€™an haa ilaallu.

Dubartoota fuudhun haraama taâ€™e bakka lamatti qoodun ni dandaâ€™ama. Isaaniis: Yeroo hundaa haraamaa kan taâ€™anii fi yeroo murtaaâ€™af (muraasaaf) haraama kan taâ€™an.

1-Yeroo Hundaa Haraama Kan taâ€™an

Dhiirri dubartoota akkanaa fuudhun yeroo hundaa isaaf hin hayyamamu. Fkn, haadha fi obboleetti ofii fuudhun yeroo hundaa isaaf hin hayyamamu. Dubartoonni kunniin bakka saditti ramadamu. **Dhiigan haraama kan taâ€™an, hoosisuun haraama kan taâ€™anii fi soddummaan haraama kan taâ€™an.**

A. Dhiigan haraama kan taâ€™an

Dhiigan yommuu jennu dhaloota dhiigaatin kanneen wal qunnamaniidha. Dhiigan haraama kan taâ€™an torba. Isaaniis;

1-Haawwanâ€“ Haadha ofii, haadha abbaa (Akkawoo), haadha haadha fi akkawo akkawooâ€¦
2-Intalootaâ€“ kunniin dubartoota dhalootan abbatti hidhannaa qabaniidha. Kanneen akka intala inni dhalchee, intala ilmaan isaa, intala intala isaa.
3-Obboleettiwwanâ€“ jihaa (karaa) hundaan obboleetti isaa. Kanneen akka obboleettii abbaa fi haati tokko taâ€™anii, obboleettii abbaa qofa irraa, obboleetti haadha qofa irraa. Kanniin fuudhun isarratti haraama.
4-Adaadota- kunniin obboleettiwwan abbootiti. Obboleetti abbaa ofii, adaadaa abbaa gara abbaatin

(obboleetti akakaayyuu), adaadaa haadhaa gara abbaatin of keessatti qabata.
5-Haboowwanâ€“ kunniin obboleettiwwan haawwanii of keessatti qabata. Kanneen akka obboleetti haadha ofii, adaadaa haadhaa gara haadhatin, adaadaa abbaa gara haadhatin.
Karaan salphaan kana itti qabatan, dubartiin dhiira tokkoof adaada taate ykn abbaa fi haadha isaatiif adaadaa taate fuudhun isarratti dhoowwadha.

6-Intala obboleessa isaaâ€“ jihaa hundaan intala obboleessaa fuudhun hin taâ€™u.
7- Intala obboleetti isaaâ€“ karaa hundaan intala obboleetti fuudhun hin taâ€™u.
Qurâ€™aana keessatti kunniin torban haala kanaan eeraman:

﴿حُرِّمَتۡ عَلَيۡكُمۡ أُمَّهَٰتُكُمۡ وَبَنَاتُكُمۡ وَأَخَوَٰتُكُمۡ
وَعَمَّٰتُكُمۡ وَخَٰلَٰتُكُمۡ وَبَنَاتُ ٱلۡأَخِ وَبَنَاتُ ٱلۡأُخۡتِ﴾

â€œ**Haawwan keessan, intaloonni keessan, obboleettiwwan keessan, adaadonni keessan, haboowwan keessan (obboleetti haadhaa), intaloonni obboleessaa, intaloonni obboleettiâ€¦ isin irratti haraama godhamanii jiru.â€•** Suuratu An-Nisaa 4:23

Gosoota dubartootaa torban kanniin keessaa kamiyyuu fuudhun dhiira irratti haraama. Karaan salphaan kanniin itti qabatan kana: **dhiigan kan walitti firooman dhiira irratti haraama, kanniin afran malee. Isaaniis; intala abbeeraa isaa, intala eessuma isaa, intala adaadaa isaa, intala haboo isaa (intala obboleetti haadhaa)[1]**. Kanniin afran fuudhun isarratti haraamaa miti. (Ragaan kanaa Suuratu al-Ahzaab 33:50 keessatti argachuun ni dandaâ€™ama).

B.Hoosisuun haraama kan taâ€™an
Dubartii harma nama hoosistee fi dubartii hoosisaan obboleetti taate fuudhun haraama. Ragaan kanaa aayaa (keeyyata) armaan olii irraa kan itti fufeedha:

﴿وَأُمَّهَٰتُكُمُ ٱلَّٰتِيٓ أَرۡضَعۡنَكُمۡ وَأَخَوَٰتُكُم مِّنَ ٱلرَّضَٰعَةِ﴾

â€œ**Haawwan keessan kan isin hoosisanii fi obboleettiwwan keessan kan hoosisa irraa taâ€™an**â€¦[**isin irratti haraama godhamanii jiru].â€•** Suuratu An-Nisaa 4:23

Dubartii nama hoosiste qofa osoo hin taâ€™in haawwan ishii, intaloonni ishii, obboleetiwwan ishii, adaadonni ishii, haboowwan ishii fi kkf fuudhun hin taâ€™u. Gabaabumatti wanti dhiigan haraama taâ€™e hoosisaanis haraama taâ€™a. Ragaan kanaa hadiisa Ergamaa Rabbii (SAW) irraa dhufeedha:

Ø§Ù„Ø±ÙŽÙ‘Ø¶ÙŽØ§Ø¹ÙŽØ© Ø°Ù•ÙŽÙ„ÙŽÙƒÙ• Ù• Ù ÙŽØ§ Ø°Ù•ÙŽÙƒÙ•Ù‘Ù Ù• Ù ÙŽØ§ Ø§Ù„Ù‘ÙŽÙ‰Ù° Ø§Ù„Ø±Ù‘ÙŽØ¶ÙŽØ§Ø¹ÙŽØ©Ù•
â€œ**Wanta dhiigni haraama godhu hoosisuunis haraama ni godha.**â€• Sahih al-Bukhari 5099

Dubartii nama hoosiste akka haadha ofiitti ilaalun, firoonni ishii kan dhiigan walitti dhufan haraama taâ€™u. kanaafu, namni dubarti takka irraa harma hodhe, dubartoota kanniin hin fuudhu:
1-Dubartii nama hoosistee fi haawwan ishii
2-Intala dubartii nama hoosistee, akkasumas, intala intala ishii
3-Obboleetti dubartii nama hoosistee
4-Haadha dhiirsa dubartii nama hoosiste (soddaati ishii)
5-Obboleetti dhiirsa dubartii nama hoosiste (isaaf adaadaa waan taatuuf)
6-Intala ilma dubartii nama hoosistee (isaaf intala obboleessaa waan taatuf).

7-Obboleetti hoosisa irraa taateâ€“ kana jechuun dubartii haati tee harma hoosisteedha. Akkasumas, dubartii niitin abbaa keeti hoosistedha[2]. Kanaafu, dubartii haati ofii ykn haati biddeenaa hoosiste fuudhun hin dandaâ€™amu. Yookiin haadha biraa irraa dubartii waliin hodhan fuudhun hin taâ€™u.

Karaan gabaaban kana itti qabatan: dhiirri tokkoo fi dubartiin takka harma dubartii takkaa hoonan isaan lamaan wal hin fuudhan. Obboleeyyan waan walii taâ€™aniifi. Ragaan kanaa hadiisa Bukhaarin gabaasedha:
â€œUqbaa bin Haaris dubartii maqaan ishii Umm Yahya bin Abi Ihaab jedhamtu fuudhe. Ergasii dubartiin gurraattin takka dhufuun akkana jette, â€œ**Isin lamaanu hoosisee jira**.â€• Uqbaan ni jedhe, â€œWaaâ€™ee kanaa Ergamaa Rabbii (SAW) itti ni hime. Innis narraa garagalee. Ergasii gara biraatin itti dhufuun waaâ€™ee kanaa itti hime. Ergamaan Rabbis ni jedhe, â€œ**[Dubartittiin] isin lamaanu hoosise osoo jettu akkamitti [niiti tee akka niititti ishii qabattaa].â€•** Kanaafu, Ergamaan Rabbii (SAW) akka ishii hiiku ajaje.â€• Sahih al-Bukhari 2659

Faaydaa: Sababa hoosisuutin wanti haraama taâ€™e dhiira hodhe san qofarratti kan daangeefamuudha. Gara firoota isaatti kan babalâ€™atu miti. Fakkeenyaf, Ahmad haadha Faaxumaa irraa aannan hodhe haa jennu. Garuu obboleessi Ahmad aannan haadha Faaxuma hin hoone. Asitti Ahmadi fi Faaxumaan obboleeyyan walii taâ€™u. Garuu obboleessi Ahmad Faaxumaaf obboleessa hin taâ€™u. Sababni isaas, Obboleessi Ahmadii fi Faaxumaan harma tokkorraa waan hin hodhiniif. Kanaafu, Faaxumaan obboleessa Ahmadiif ajnabiyyaadha. Faaxumaan obboleessa Ahmaditti heerumu ni dandeesse. Buâ€™uurri hoosisuu kana: â€œ**Namoonni harma tokko irratti wal gahan obboleyyan taâ€™u**â€• [3] Kana jechuun namoonni harma dubartii takkaa hodhan obboleeyyan taâ€™u.

Sharxii Hoosisuu

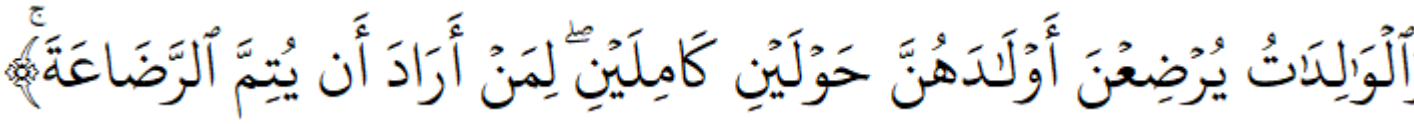
Kana jechuun namni tokko harma dubartii takkaa yeroo hodhuu ulaagaa akkamii yoo guutee hoosisni kuni isaa fi dubartii jidduu wal fuudhu irraa dhoowwaa?

1-Yeroo meeqa hoosifamaa?
Gaafii, â€œYeroo meeqa yoo hoosifamee dubartiin inni hodhee fi firoonni ishii isarratti haraama taâ€™an?â€• jedhuuf aalimota jidduu garaagarummaa yaadatu jira. Gariin isaanii siâ€™a tokko yoo hodhe, dubartiin haraama isarratti taati jedhu. Gariin immoo siâ€™a sadii fi sanii oliin haraama taati. Gariin immoo siâ€™a shaniin haraama taati jedhu. Garuu kanniin keessaa madaala kan kaasu, siâ€™a sadii fi sanii ol yoo hodhe dubartiin isarratti haraama taati[4]. Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhu:

â€• â€• Ù„Ø§ÙŽ Ø³Ù•ØÙŽØ±Ù•Ù‘Ù Ù• Ø§Ù„Ù’Ù ÙŽØµÙŽÙ‘Ø©Ù• Ù^ÙŽØ§Ù„Ù’Ù ÙŽØµÙŽÙ‘Ø³Ù†Ù•

â€œHoosisni tokko yookiin hoosisni lama [gaaâ€™ila] haraama hin godhu.â€• Sahiih Muslim 1450

2-Umrii itti hoosifamuu
Umriin nama hoosifamuu yeroo daaâ€™imummaa isaatti waggaa lama yeroo turetti taâ€™uu qaba. Kana jechuun wagga lama keessatti harma guâ€™uun dura dubartii tana kan hodhee taâ€™uu qaba. Rabbiin ni jedha:

â€œ**Nama yeroo hoosisaa guutuu fedheef haadholiin ilmaan isaanii waggaa lama guutuu hoosisu.**â€• Suuratu Al-Baqara 2:233
Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhan:
**â€• Ù„Ø§ÙŽ ÙŠÙ•ØÙŽØ±Ù•Ù‘Ù Ù• Ù Ù•Ù†ÙŽ Ø§Ù„Ø±ÙŽÙ‘Ø¶ÙŽØ§Ø¹ÙŽÙ© Ù• Ø¥Ù• Ù„Ø§ÙŽÙ‘ Ù ÙŽØ§ Ù•ÙŽØªÙŽÙ‰Ù• Ø§Ù„Ù‘Ù’Ø¹ÙŽØ¬Ù Ù’Ù•Ù ÙŠÙŽ Ù•Ù•Ù Ø§Ù„Ù‘Ù’Ù•Ù ÙŽØ§ Ù’Ù•Ù ÙŽÙ‰

âž¦Dhiigan haraama kan taâ€™an torba: Haawwan, obbollettiwwan, intaloota, adaadota, haboowwan, intala obboleessaa fi intala obboleetti ofii. (Haboowwan jechuun obboleettiwan haadhaa jechuudha.)
âž¦Hoosisuun haraama kan taâ€™an, dubartii nama hoosistee fi dubartii waliin harma tokko hodhan. Dubartiin nama hoosiste akka haadhatti ilaallamti. Kanaafu, ishii fi firoota dhiigaa ishii fuudhun hin dandaâ€™amu.
âž¦Dubartiin harma tokkorraa waliin hodhan obboleetti namaaf taati. Kanaafu, ishii fuudhun hin dandaâ€™amu. Yoo nama dura harma tokko hoote ykn nama booda hoote ykn altokkotti waliin hodhan obboleetti namaaf taati. Buâ€™uurri Hoosisuu kana: â€œ***Namoonni harma dubartii takkaa hodhan obboleeyyan taâ€™u.â€•***
âž¦Garuu hoosisni yeroo daaâ€™imumma guâ€™uun dura wagga lama keessatti kan adeemsifame taâ€™uu qaba.
In sha Allah kutaa itti aanu keessatti dubartoota soddummaan haraama taâ€™an ni ilaalla. Wa billahi tawfiiq.

Kitaabban Wabii

[1] Sahih Fiqhu Sunnaah -Jiildi 3,fuula 77-78 , Abu Maalik
[2] Tafsiira Qurxubi 6/185
[3] Sahiih Fiqhu sunnaah, jiildi 3, fuula 82, Abu Maalik
[4] al-Fiqhul Waadih -J.2,fuula 76, Fiqhu sunnaah-fuula 2/186
[5] Fiqhu sunnaah 2/189, Sayyid Saabiq
[6] Sahiih Fiqhu sunnaah 3/88
Concise Presentation of the Fiqhâ€“ fuula 392

Date Created
December 18, 2018
Author
admin